

דו"ח פעילות שנתי - 2007

1.1. תכנון וקהילה

1.1.1 היישובים הבדואים בנגב

עבודתנו בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב מתמקדת בשני תחומים מרכזיים:
 (א) קידום ההכרה בכפרים הבלתי מוכרים;
 (ב) קידום התכנון ביישובים מוכרים.

(א) קידום ההכרה בכפרים הבלתי מוכרים

ברמת המדיניות, התמקדה פעילותנו לקידום ההכרה בכפרים הבלתי מוכרים, בשני ערוצים:
 (1) הגשת התנגדויות לתכנית המתאר המחוזית החלקית למטרופולין באר שבע; (2) השלמת נייר עמדה בנושא הכפרים הבלתי מוכרים, קידום פגישות עם קובעי מדינות וקמפיין ציבורי בנושא.

תוכנית מתאר מחוזית מטרופולין באר שבע

במהלך המחצית השניה של 2007, הגשנו התנגדויות לתכנית המתאר המחוזית למטרופולין באר שבע, בשם שבעה כפרים בדואים לא מוכרים: א-סירה, אום אל חירן ועתיר, אלג'רה, חשמז'נה, רחמה, וואדי אל נעם. ההתנגדויות הוכנו בשיתוף עם המועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים, האגודה לזכויות האזרח, ועדאלה, ושילבו בתוכן טענות משפטיות ותכנוניות. בנוסף להתנגדויות אלה, במקום הגישה התנגדות גם בשם עצמה, כמתנגדת ציבורית. טענה מרכזית שעלתה בהתנגדויות הייתה כי התכנית, שהייתה אמורה לתת מענה תכנוני לכלל תושבי הכפרים הבלתי מוכרים, איננה מספקת לתושבי הכפרים מענה ההולם את רצונותיהם, צרכיהם ואורחות חייהם.

נייר מדיניות בנושא קידום ההכרה בכפרים הבלתי מוכרים

בנובמבר 2007, הושלם נייר המדיניות בנושא הכרה ושוויון זכויות לכפרים הלא-מוכרים בנגב. המסמך כולל רקע היסטורי והמצב בהווה, לרבות מדיניות המדינה לאורך השנים בנושא ההכרה התכנונית והטיפול בתביעות הבעלות על הקרקע. כמו כן, כולל המסמך המלצות לשינוי מדיניות בנושא זה. (על הפעילות הציבורית בעניין זה, ראו בפרק "פעילות ציבורית").

ב. פרויקט מיזם - סיוע תכנוני ליישובי אבו בסמה

על רקע פערים בין התפיסה התכנונית ממסדית בנוגע לתכנון הרצוי בכפרים הבדואים לבין צורכי האוכלוסייה ומאפייניה, אנו ממשיכים לסייע לקהילות בדואיות בקידום התכנון

הפנים-יישובי של כפרים הנמצאים בהליכי הכרה תכנונית, והתאמתו לצרכי האוכלוסייה. פעילות זו כוללת גיבוש עקרונות לתכנון היישוב בשיתוף עם נציגי האוכלוסייה וקידום מול מערכות התכנון, ו/או סיוע בהגשת התנגדויות בנוגע להגדרה של אופי היישוב המתוכנן, והעדר שיתוף ציבור בהליכי התכנון.

עבודתנו התמקדה בוואדי אלנעם ואבו תלול, ואנו בודקים פנייתו של היישוב אל פורעה בעניין הכנת הקהילה לקראת הליך תכנוני הצפוי בקרוב מצד הרשויות.

אבו תלול

הכפר אבו תלול הוכר לאחרונה על ידי המדינה. במהלך 2006/7, קיימנו סדנת זכויות תכנון בכפר. כחלק מפעילות הסדנה, הגשנו ביחד עם תושבי היישוב התנגדות לתכנית מתאר מחוזית חלקית תממ/59/14/4, שמטרתה היא הסדרה תכנונית של מרחב היישוב אבו תלול. בהתנגדות הדגשנו את חשיבות שיתוף האוכלוסייה בהליכי התכנון המיועדים עבורה; דרשנו להגדיר את היישוב כיישוב כפרי – קהילתי המיועד לתושביו בלבד ולאפשר פיתוח כלכלי ביישוב. בינואר 2007 נערך דיון במועצה הארצית לתכנון ובניה במהלכו הצגנו במשותף עם תושבי הכפר את עיקרי טענותינו. המועצה קיבלה את ההתנגדות בחלקה וקבעה אמצעים חדשים ונוספים לשיתוף האוכלוסייה, שבאמצעותם יינתן מענה ליתר הסוגיות שהועלו בהתנגדות.

במסגרת סדנת זכויות התכנון בכפר, הוכן על ידי נציגי המשפחות וצוות במקום מסמך של עקרונות מנחים לתכנון הכפר. המסמך נשלח לרשויות התכנון ולמקבלי החלטות, בכלל זה המועצה האזורית אבו בסמה. מועצת אבו בסמה החלה לקדם את הכנתה של תכנית מתאר מקומית לכפר אבו תלול, שעתיד להיכלל בתחומה של המועצה. בדצמבר 2007, התקיימה פגישת תאום ראשונה במשרדי אבו בסמה, בהשתתפות נציגי התושבים, נציגי המוא"ז אבו בסמה, לרבות מתכנן תכנית המתאר, נציגי המינהלת ונציגי במקום. לקראת פגישה זו, יזמנו פגישת הכנה עם תושבי הכפר כדי לסייע לתושבים לגבש את עמדתם כבר בתחילת התהליך התכנוני. במהלך הפגישה באבו בסמה נאמר, כי העקרונות לתכנון הכפר, כפי שגובשו במהלך הסדנה, יהוו בסיס לעבודת התכנון. כמו כן, סוכם בישיבה, כי התושבים יהיו שותפים להליך התכנוני, בכלל זה הגדרת גבולות היישוב ואוכלוסיית היעד. יצוין, כי דרישה זו הייתה חלק מההתנגדות שהוגשה נגד תכנית המתאר המחוזית שהכירה ביישוב, והתקבלה.

אל פורעה

הכפר אל פורעה ממוקם דרומית לכביש מס' 31 – כביש באר שבע ערד, ומזרחית לעיירה כסייפה, ותושביו מונים כ-4,500 נפשות. באוקטובר 2006, הגשנו, בשיתוף עם המועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים ונציגי הכפר אל פורעה, התנגדות לתכנית מתאר מחוזית תממ/59/14/4, שמטרתה - הסדרה תכנונית של אזור הכפר אל-פורעה. ההתנגדות התקבלה בחלקה. בעקבות פעילותנו באבו-תלול, פנו אלינו תושבי אל פורעה, בבקשה לערוך סדנת דומה בכפר, ערב ההכרה התכנונית בו. באוקטובר 2007 נפגשנו עם נציגי התושבים להיכרות

ראשונית. יצוין כי הכפר נמצא בתחום השיפוט של ערד. יחד עם זאת, סביר להניח כי בהמשך, ייכלל במועצה האזורית אבו בסמה או ברשות בדואית אחרת, אם וכאשר תוקם.

ואדי אל-נעם – המשך פעילות

תושבי הכפר הבלתי מוכר ואדי אל-נעם, הנמצא מדרום לבאר שבע, הועברו מאדמותיהם ההיסטוריות למקום מושבם הנוכחי ע"י רשויות המדינה בראשית שנות החמישים, זאת עד למציאת פתרון של קבע עבורם. זה שנים ארוכות, מבקשים התושבים למצוא פתרון של קבע עבורם במסגרת יישוב כפרי-קהילתי עצמאי, אך בקשותיהם לא נענו. החלטת ממשלה מאוגוסט 2000, הכירה בצורך לספק פתרון התיישבותי לתושבים, בשכונות דרומיות לעיירה שגב שלום, אך פתרון זה נדחה על ידי הוועדה המחוזית לתכנון ולבניה במחוז הדרום, באוגוסט 2004, בין היתר, בשל קרבתו המסוכנת של האתר המוצע לאתר רמת חובב והסכנות, הנשקפות לבריאות התושבים. הוועדה החליטה שלא להמליץ על הפקדת התכנית (תמ"מ 49/14/4) ולפנות לממשלה, באמצעות המינהלה לקידום הבדואים בנגב, בבקשה לאתר חלופות למיקום חדש ליישוב, שיגובשו בשיתוף עם האוכלוסייה. מזה ארבע שנים פועלות במקום והאגודה לזכויות האזרח ליישום החלטת הוועדה המחוזית ולמצוא חלופות מתאימות ליישובם של תושבי הכפר הבדואי הלא-מוכר ואדי אל-נעם.

לאחרונה, התקיימו מספר ישיבות בשיתוף נציגי אבו אבו בסמה, נציגי התושבים, האגודה לזכויות האזרח ובמקום, והעברנו חוות דעת המנתחת את המצב המרחבי - תפקודי והחברתי של משפחות ואדי אל נעם. בנוסף, ערכנו ניתוח של שלוש חלופות לאיתור מיקום ליישוב ואדי אל-נעם, כפי שהועלו על ידי התושבים. בעקבות פגישות ותיאומים נוספים, הועלתה הצעה נוספת לאיתור מיקום ליישוב, שנבחרה יחד עם נציגי התושבים. הצעה זו נבחנה על ידנו בהתייחס לקרבתה לאזורי התעשייה רמת בקע ורמת חובב ולכביש 6. על אף ההסכמות הקיימות לנקודת היישוב המוצעת, דרשנו לקבל אישורים מהרשויות הרלוונטיות (כגון: משרד הביטחון והגנת הסביבה) לאיתור המוצע, לפני תחילתו של כל הליך תכנוני.

1.1.2 ירושלים המזרחית

(א) תכנון ומשפט

- **תכנית מתאר מקומית ירושלים מס' 2000 : תכנית מתאר מקומית ירושלים מס' 2000 :** בהמשך לחוות הדעת על השלכות תכנית המתאר על אזורי ירושלים המזרחית, שהוגשה למוסדות התכנון ב-2006, הוכן מסמך נוסף. המסמך החדש בוחן את הגרסא המעודכנת של התכנית ואת השינויים שהוכנסו בה, בין השאר, בעקבות ההערות שהוצגו במסמך הראשון. המסמך הופץ בין גורמי התכנון וחברי הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה, לקראת הדיונים בוועדה. בנוסף לכך, נערכה פגישה עם צוות התכנון ומהנדס העיר ובה הוצגו ההערות החדשות. אנו ממשיכים לעקוב אחר הדיונים בנושא, ובהמשך, נקיים גם פגישות אישיות עם חברי הוועדה.

- **פעילות משפטית תכנונית**: אנו עומדים להגיש עתירה משפטית נגד הריסות בתים שנבנו ללא היתר שכן תכניות המתאר הקיימות בשכונה אינן מאפשרות בנייה. מדובר בעתירה ראשונה מסוגה הטוענת נגד נושא הריסות בתים לא בשמו של אדם פרטי אלא מייצגת שכונה. העתירה המשפטית, שתוגש ע"י עו"ד מטעם האגודה לזכויות האזרח **תמקום**, מלווה בחוות דעת תכנונית שהוכנה על ידי **תמקום**. חוות הדעת מפרטת את הגורמים התכנוניים הקשורים לשכונת ג'בל מוכבר, שבעטים אין אפשרות לבנות בשכונה בהיתר. בחוות הדעת מרוכז מידע רב לגבי התכניות החלות בשטח, תכניות לעתיד, השוואה לשכונות יהודיות סמוכות, נהלים נוספים המגבילים בנייה ועוד.
- **מפגשי נשים**: לאחר ההצלחה של ארבעה המפגשים שנערכו עם קבוצת נשים בסילוואן, התגבשה קבוצת נשים נוספת, הפעם בצירוף באהר. ארבעה המפגשים שהתקיימו בשכונה זו נערכו בצל איום ממשי של הריסת בית של אחת המשתתפות. כמו כן, התקיימה סדנת תכנון לנשים פעילות בבת שלום. במסגרת הסדנה קיבלו הפעילות מידע בסיסי בכל הקשור לתכנון בירושלים המזרחית והבעיות הפיזיות והמשפטיות הנובעות ממנו.
- **דפי מידע**: דף מידע ראשון בנושא "צווי הריסה וכיצד מתמודדים איתם" בשפה הערבית, הושלם והופץ בשכונות ירושלים המזרחית. דף מידע שני בשפה הערבית, בנושא "מהו תכנון", אשר מספק מידע על ההיבטים השונים של הליכי התכנון (מוסדות תכנון, תכניות, התנגדויות וכו'), הושלם ועומד כעת בפני הפצה בשכונות ובמנהלים הקהילתיים.
- **קו חם**: הקו החם מציע תדרוך טלפוני, כיצד לפעול ואל מי אפשר לפנות. בכל חודש מתקבלות מספר פניות שברובן עוסקות בבקשה לסיוע כנגד צווי הריסה.

(ב) סקר תכנוני בשכונות ירושלים המזרחית

במסגרת המאמץ לקדם תכנון הוגן ומשתף בשכונות ירושלים המזרחית, אנו פועלים כעת בשכונת ג'בל מוכבר ערב א-סוואחרה.

■ **סקר תכנוני בשכונת ג'בל אלמוכבר ערב א-סוואחרה** –

סקר תכנוני – שכונות מזרח ירושלים סובלות ממצוקת תכנון קשה, ובעטיה ממחסור בתשתיות ובשירותים הולמים, מחסור במבני ציבור ובשטחי תעסוקה, ומצוקת שטחים לבניה - ובשל כך בניה ללא היתר, הגוררת צווי הריסה והריסות בתים בהיקף נרחב. מטרת הפרויקט לקדם תכנון מחדש של שכונות ירושלים המזרחית, העונה על צרכי התושבים ונעשה בשיתוף עם הקהילה. יעד הפרויקט הוא הכנת פרוגרמה לשכונה אחת – ג'בל מוכבר ערבא-סוואחרה, המבוססת על בדיקת התכנון הקיים וסקר מעמיק של השכונה בנושאי תכנון רלוונטיים, וקביעת כיווני תכנון מומלצים. הפרויקט נערך בתאום עם תושבי השכונה, תוך התייעצות עם נציגיהם. במסגרתו יתקיימו מפגשים רבים בפורומים משתנים (מאספות כלליות דרך מפגשים קבוצתיים ועד לפגישות אישיות). רשויות התכנון יודעו לגבי הפעילות בשכונת ג'בל מוכבר ערב א-סוואחרה ואף התקיימה פגישה עם מתכנן המחוז במשרד הפנים. הפרויקט כולל בדיקת המצב התכנוני הקיים, סקר מעמיק של השכונה בנושאי תכנון רלוונטיים וקביעת כיווני תכנון מומלצים. כעת מוקדשים המאמצים לאיסוף מידע הן מהקהילה והן ברשויות, לגבי תחומי החיים הנוגעים, במישרין או בעקיפין, לתכנון. כמו כן, ביוזמת התושבים, הוקמו שלושה צוותים המלווים

את הפרויקט מטעמים המסייעים באיסוף המידע. התוצרים יוצגו בפני תושבי השכונה ולאחר אישורם, בפני גורמי התכנון שאמורים להכין תוכנית לשכונה.

ג) פרויקט קמינקר: תכנית מתאר לעיסאווייה – המשך פעילות

לאחר קרוב לארבע שנים של מאמצים משותפים של תושבי עיסאווייה, צוות הפרויקט וצוות התכנון, ולאחר דחיות מרובות, עברה תכנית המתאר לעיסאווייה את שלב הוועדה המקומית לתכנון ובנייה. התכנית אושרה על-ידי הוועדה המקומית וזו המליצה בפני הוועדה המחוזית על הפקדת התכנית, בכפוף לרשימת תנאים. חלק מהתנאים עומד בניגוד לתאומים שנעשו מול גורמי התכנון השונים. השינויים הבעייתיים הנדרשים מצמצמים את גבולות התוכנית באופן שעלול לפגוע במידת הסיוע שהיא תביא לתושבי עיסאווייה. בנוסף למכשולים התכנוניים, עלתה לאחרונה התנגדותם של תושבי השכונה היהודית צמרת הבירה, לתכנון והרחבת עיסאווייה, שהשפיעה אף היא על הדרישה לצמצום גבולות התוכנית. בימים אלה, נמשכים המגעים עם העירייה בנוגע לגבולות התוכנית.

1.1.3. שטח C ומכשול הפרדה

פעילות במקום בגדה המערבית נחלקת לשני חלקים:
(א) סיוע תכנוני – כולל, התנגדויות וחוות דעת לבית המשפט;
(ב) סקר המצב התכנוני בכפרים הפלסטיניים בשטח C.

א) סיוע תכנוני

מכשול הפרדה במרחב אדומים - עדכון

במרץ 2006, הגשנו חוות דעת תכנונית נלווית לעתירה משפטית שהגיש עו"ד שלמה לקר בשם תושבי סוואחרה א-שרקיייה ותושבי אבו דיס, נגד תוואי מכשול הפרדה באזור מעלה אדומים. בחוות הדעת בחנו את כל המרחב התפקודי של תוואי המכשול המתוכנן, מעבר לצווי התפיסה נשואי העתירה. גדר הפרדה מזרחית לירושלים כוללת את תכנית הגדר "עוטף ירושלים", בחלקה המזרחי הבנוי העובר בסמוך לתחום השיפוט של ירושלים, ומובלעת מרחב אדומים, החודרת לתחום שטחי הגדה המערבית. שילובם של שני התוואים, הקיים והמתוכנן, מעצב מחדש את המרחב, קוטע את מערך הדרכים והרצף המרחבי-מטרופוליני ויוצר שלושה מרחבים גיאוגרפיים ותפקודיים חדשים, מנותקים זה מזה ומן המרחב סביבם. במאי 2007, התקיים דיון בבית המשפט, טרם נתנה החלטה. שר הביטחון מבקש שוב ושוב ארכה בכדי להציע בפני בית המשפט תוואי חדש. התוואי טרם הוצג באופן רשמי.

דרום הר חברון – הגדר הפנימית - עדכון

באפריל 2006, הגשנו חוות דעת תכנונית נלווית לעתירות שהוגשו בשם תושבי הישובים הפלסטיניים בדרום הר חברון, נגד קיומה של גדר פנימית (בנוסף על מכשול הפרדה) לאורך

הכבישים בין ההתנחלות כרמל ממזרח להתנחלות טנא ממערב. מטרתה, על פי הצבא, היא ניתוב תנועת כלי הרכב הפלסטיניים באזור אל מספר פתחים, לצורך הגנה על דרכי הגישה אל ישובים ישראלים. הגדר הפנימית הינה חומת בטון באורך 41 ק"מ ובגובה של 82 ס"מ, המונחת באופן רציף לאורך הכביש ובמרחק של עד שלושה מטרים משוליו. חוות הדעת ניתחה את השלכות הגדר הפנימית על התושבים הפלסטיניים במרחב והצביעה על פגיעה ממשית במרקם חייהם. בדצמבר 2006, נערך דיון בבג"ץ, בו הוחלט לקבל את העתירה ולפרק את הגדר הפנימית תוך שישה חודשים. מאחר שהחלטת בג"ץ לא יושמה, הוגשה עתירה נגד בזיון בית המשפט, שבעקבותיה פורקה הגדר באופן מלא.

מכשול הפרדה מובלעת נחלין (גוש עציון) – עדכון

ביולי 2006, הגשנו חוות דעת תכנונית נלווית לעתירות שהוגשו בשם תושבי הכפרים הפלסטיניים במחוז בית לחם. מערכת המכשולים המתוכננת מדרום לירושלים יוצרת מובלעת מרחבית-תפקודית לכל אותם תושבים פלסטיניים הנותרים בתחומה, והינה בעלת השלכות תכנוניות-מרחביות כבדות משקל הנוגעות לכל תחומי החיים של הישובים הפלסטיניים במחוז בית לחם, ושל אוכלוסיית דרום הגדה המערבית. התקיים דיון נוסף בבית המשפט בו הוצגה מצגת של *במקום* שהצביעה על המרכיבים המרחביים היוצרים את המובלעת ואת הפגיעה בתושבי הכפרים הפלסטיניים בתוך המובלעת ומחוצה לה. טרם התקבלה החלטה.

מובלעת אלפי מנשה – עדכון

לאחר שהתקבל פסק הדין בעניינה של מובלעת אלפי מנשה, בה הורה בג"ץ למדינה לשקול תואי חלופי במקום זה הקיים, הוצעו מספר חלופות אשר מתוכנן נבחרה על ידי המדינה חלופה אחת. ביוני 2007, התקיים דיון בבית המשפט העליון בו הוצגה מצגת שהוכנה על ידי *במקום* אשר הראתה כי התואי המוצע מותיר מספר כפרים בתחום המובלעת; כי נקבע קרוב ככל האפשר לבתי הכפרים ואדי א-ראשה וראס א-טירה; וכן כי אינו מתייחס לכביש מתוכנן שמועד לחבר התנחלויות נוספות הנמצאות מזרחית לאלפי מנשה. העתירה נדחתה על ידי בית המשפט. הגדר הקיימת טרם פורקה ולא נעשתה כל פעילות למימוש צווי התפיסה החדשים.

שכונת מתתיהו מזרח – מודיעין עילית: עדכון

ביוני 2006, הצגנו את טענותינו בדיון שהתקיים במנהל האזרחי בהתנגדויות שהוגשו לתכנית. טענותינו העקרוניות נגד התכנית ובכלל זה השפעתה הבלתי הפיכה על אדמות הכפר בלעין, נדחו. במענה לטענותינו, ניתנו פתרונות טכניים בלבד. התכנית אושרה למתן תוקף ובעקבות כך הוגשה עתירה לבג"ץ נגד אישור התכנית. הדיון בעתירה זו אוחד עם הדיון בעתירה הקודמת נגד הבנייה הבלתי חוקית. בספטמבר 2007, התקבלה העתירה בנוגע לתואי מכשול ההפרדה, ובה הוחלט כי המדינה תידרש לקבוע תואי חדש ולפרק את הקיים. על פי פס"ד, דרכי הגישה של תושבי בלעין לאדמותיהם, מעברו המערבי של המכשול, הינה כרגע חופשית בשעות היום. פסק הדין ישפיע באופן מהותי על גודלה של שכונת מתתיהו מזרח, כך שהיא ככל הנראה תצומצם ל-1,500 יח"ד, במקום אלפי יח"ד מתוכננות. העתירות כנגד חוקיות השכונה נדחו וכן בוטלו צווי הביניים.

שכונת נאות הפסגה, מודיעין עילית – עדכון

בנובמבר 2006, הגשנו חוות דעת תכנונית נלווית לעתירה שהוגשה על ידי מועצת הכפר בלעין, אשר בחנה את הבניה שלא בהתאם לתכנית בשכונת נאות הפסגה הנמצאת על אדמות הכפר בלעין. בדצמבר 2006, הגשנו התנגדות לתכנית שנועדה להכשיר את עבירות הבניה בשכונת נאות הפסגה, ובה הצבענו על הפגיעה באדמות של הכפר בלעין, תוך התייחסות למגמות התכנוניות העתידיות של מודיעין עילית. בפברואר 2007, נערך דיון בהתנגדויות בו הצגנו את טענותינו. מיעוט מטענותינו בהתנגדות התקבל.

הדאלין ודקייקה – המשך פעילות

במהלך הליך משפטי, שהחל בשנת 2004, נגד הריסות בתים והעדר תכנון בכפרים הדהלין ודקייקה שבדרום הר חברון, נתבקשנו על ידי ארגון רבנים שומרי משפט לסייע בהכנת חוות דעת מקצועית. בספטמבר 2006, הגשנו חוות דעת תכנונית נלווית לעתירות, בה הצבענו על המצוקה התכנונית בכפרים: העדר מקורות פרנסה, מחסור חמור בשירותי ציבור ובתשתיות פיסיות, העדר תכנית מתאר שמכוחה ניתן לבנות בתים כחוק וצווי הריסה תלויים ועומדים נגד רבים מבתי הכפרים, ומכשול ההפרדה המתוכנן, אשר עתיד לנתקם מאזורי הרעייה ומקורות מים, בהותירו אלפי דונמים של שטחי מרעה ועשרות בורות מים מצידו הדרומי של המכשול. המלצנו על עקרונות לתכנון הכפרים ובכלל זה התאמתם לאורח החיים התרבותי חברתי של האוכלוסיות. המנהל האזרחי הודיע כי החל בהכנת תכנית עבור הדהלין אך טרם נתקבל כל מסמך רשמי בנדון. אנחנו עוקבים אחרי ההתפתחויות. לאחר פניות חוזרות ונשנות למנהל האזרחי בנוגע לכוונת לשכת התכנון להכין תכניות עבור הכפרים, מתברר כי, ככל הנראה, אין בכוונתם לערוך תכניות עבור כפרים אלה. לפיכך, נקבע מועד לדיון בבג"צ בעתירת הכפר הדאלין, במרץ 2008.

(א) דו"ח וסקירת מצב תכנוני בכפרים פלסטיניים בשטח C

מטרת הסקר והדו"ח, לעמוד על המצב התכנוני של הכפרים הלא מוכרים, ועל המדיניות המנהל האזרחי בהקשר זה.

בשנה החולפת, המשכנו באיסוף נתונים על המצב התכנוני של הכפרים הפלסטיניים בשטח C, נוכח מצב מתמשך של הריסות בתים, אי מתן אישורי בניה והעדר תכנון. עד כה, ערכנו ביקורים וסקרנו 41 כפרים, שרובם נמצאים במלואם בשטח C (להבדיל מכפרים אחרים, שחלקם בשטח C וחלקם בשטח B). אספנו מידע וחומרים, לרבות תכניות שהוכנו על ידי המנהל האזרחי, תכניות שהוגשו על ידי הכפרים, היתרי בנייה שניתנו לבתים, צווי הריסה, מגבלות מרחביות, מבני ציבור ומידע על דרכים תשתיות.

1.1.4. אחר

ישובים חדשים

במהלך המחצית השנייה של שנת 2007, הגשנו שתי התנגדויות לישובים חדשים המוצעים במזרח חבל לכיש: מרשם וחזן. הישובים החדשים אמורים לתת פתרונות דיור לתושבים שפנו מרצועת עזה במסגרת תכנית ההתנתקות, בשנת 2005. למרות שבאזור לכיש, בפרט, ובנגב, בכלל, יש עתודות קרקע רבות לבנייה למגורים, שחלק גדול מהן מאושר בתכניות מפורטות, מבקשת המדינה להקים שני ישובים חדשים. הטענה העיקרית שהעלנו בשתי ההתנגדויות היא שעל המדינה לבחון ולמצות את פוטנציאל הבנייה למגורים הקיים בטרם היא ניגשת להקמתם של ישובים חדשים, על כל ההשלכות התכנוניות הנובעות מכך. הוועדה המחוזית במחוז דרום קיימה דיון ראשון בהתנגדויות שהוגשו לישוב מרשם, בתחילת נובמבר 2007, אך טרם קיבלה החלטה בנדון. טרם נקבע מועד לדיון בהתנגדויות שהוגשו בעניין חזן, שאמור להתקיים במועצה הארצית לתכנון ולבנייה.

מדיניות הדיור בשכונות עג'מי וג'בליה ביפו

על רקע הוצאת מאות צווי פינוי לתושבי יפו - דיירים מוגנים בנכסי רשות הפיתוח - בשכונות עג'מי וג'בליה, צוות מתנדבים של *במקום*, סייע ומסייע ל"וועדה העממית להגנה על האדמה והזכות לדיור ביפו" במאבקו לביטול רוע הגזרה, ולשינוי מדיניות הדיור ביפו. הצוות ניתח את המצב התכנוני בשכונות אלה, ולמד ומפה את פעילות הגופים השונים – העירייה, מנהל מקרקעי ישראל, משרדי השיכון והאוצר, כדי לעמוד על הסיבות למצב זה.

1.1.5. מוקד סיוע תכנוני

במחצית השנייה של שנת 2007, התקבלו במוקד לסיוע תכנוני קרוב ל-150 פניות. כ-50% מהפניות, מקרב האוכלוסייה היהודית, כ-25% מהן מקרב האוכלוסייה הערבית, וכ-25% נוספים, מקרב סטודנטים מהארץ ומחו"ל שביקשו מידע על פרויקטים של העמותה, בעבר ובהווה. במספר מקרים, נשלח חומר רקע תכנוני כדי לסייע לפונים לטפל בנושא פנייתם בכוחות עצמם. חלק מהפניות נמצאות במעקב כדי לבדוק את אופן התפתחות הדברים עד לשלב שנתבקש להתערב באופן מלא, וחלקן הקטן הפך לפרויקטים המטופלים באופן מלא על ידי צוות *במקום*.

1.2. פצילות חינוכית וציבורית

1.2.1. סדנאות לאנשי ממסד וארגונים

(1) סדנא למנהיגות ונציגי ממסד בדואים

בסדנא לקחו חלק 15 משתתפים, ביניהם ראש עריית חורה, ראשי ועדים מקומיים בכפרים כמו קאסר אל סר, אבו תלול, ואדי נעם, ראש מועצת הכפרים הלא מוכרים, מהנדס העיר כסייפה, ראש מחלקת החינוך בתל שבע, נציגי התארגנויות של צעירים אקדמאים מרהט ועוד. במסגרת הסדנא, נבחנו שאלות באשר להשלכות של התכנון הקיים על האוכלוסייה, כמו גם הבעיה של אי-תכנון ואי-ההכרה ביישובים. המשתתפים התוודעו לנושא זכויות התכנון, והחשיבות שבהטמעתן בחברה ובמוסדות התכנון האזוריים והארציים. המשתתפים העלו את המושג של הזכות ל"מרחב בחירה", דהיינו זכותם לבחור את אופי הישוב בו יגורו, דבר שנמנע מהם, עד כה. אנשי המקצוע מן העיירות רהט, כסיפה ותל שבע פנו אלינו בהמשך, בבקשה לקיים סדנא לחברי המועצה המקומית בעירם.

(2) סדנא לחברי המועצה המקומית ערעה

במועצה המקומית ערעה, התקיימו שני מפגשים: המפגש הראשון היה הכנה ונועד להיכרות הדדית ולתאום ציפיות. במפגש השני, סקרנו בפני חברי המועצה את מערכת התכנון בישראל ודנו עימם באתגר שמציב שיח זכויות התכנון בפניה. בהמשך דנו בתכנית המתאר המטרופולינית, כמקרה מבחן, והשלכותיה על הישוב ערעה. ביחד עם חברי המועצה, ראינו כי התכנית המאפשרת הקמת שדה תעופה למטוסי תובלה כבדים בצמוד ליישוב. אף שלכאורה עשוי פרויקט זה לספק עבודה לתושבים, הוא עלול לאיים על יכולתם של רבים ביישוב להמשיך ולחיות בו, בשל הרעש והזיהום הצפוי. דנו בזכות לתכנית סבירה ועל עקרון השוויון כעקרון מנחה גם בהחלטות תכנוניות אשר מייצרות משאבים מרחביים ופיתוח עבור הציבור, על קהילותיו השונות.

(3) סדנא לחברי המועצה המקומית בתל שבע

במפגש השתתפו חברי המועצה המקומית וגם ראשי אגפים בעריה. בחלקו הראשון, הוצג הקונספט של זכויות תכנון ויישומן בעבודתנו, בכלל, ובנגב, בפרט. בחלק השני, ניתנה סקירה על תכנית המתאר החדשה למטרופולין באר שבע תוך התייחסות מיוחדת להשלכותיה על היישוב וביחד עם המשתתפים נפתח דיון ביתרונותיה ובחסרונותיה, נוכח התפתחות היישוב וצרכיו. החלק השלישי והמסכם דן בדרכי פעילות אפשריות (התנגדות במידת הצורך), ובבעיות תכנוניות נוספות הקיימות ביישוב, הזיקה שלהן לזכויות תכנון מחד, ודרכי פעולה אפשריות, מאידך. אחת הבעיות המרכזיות שנדונה היתה העברתן של כבל מרכזי של חברת החשמל במרכז היישוב, דבר שלא נעשה ולא יעשה באף יישוב אחר והוא בניגוד לקריטריונים סבירים. היבט שני היה כיוון התפתחות היישוב, נושא שלראשונה נדון במועצה בהרכבה הרחב.

(4) סדנה למתכננים במנהל מקרקעי ישראל

במסגרת הסדנה, הצגנו את המושג של זכויות תכנון על היבטיו השונים והתמקדנו בדוגמא של הבדואים ובמיוחד הכפרים הלא מוכרים, כמקרה של הפרה בוטה של זכויות תכנון.

השתלמות לארגונים חברתיים – צעירי רהט ורהט ירוקה

(1) צעירי רהט ורהט ירוקה

צעירי רהט ורהט ירוקה פנו אלינו בבקשה לקיים השתלמות אשר תנחה אותם בדרכי פעולה אפשריות. קיימנו שני מפגשים: הראשון, נועד להיכרות ותיאום ציפיות. במפגש השני הצגנו את מערכת התכנון כמסגרת כללית והתמקדנו במערכת המקומית העירונית, ובאפשרויות ההשפעה על תהליכי התכנון. התושבים הודרו מתהליך התכנון של רהט-דרום וניסיונם להשפיע על התהליך ולעצור מהלכים של העירייה, על אף מאבק מרשים ביותר, נכשל. דנו בשיח זכויות התכנון והרלבנטיות שלו למצבם. הוסכם שנמשיך ללוות את פעילותם ביעוץ בשאלות תכנוניות.

(2) רחמה

היישוב רחמה הוא כפר בדואי לא-מוכר בנגב, שאוכלוסייתו מונה כ-1300 תושבים. המדינה מתכננת להעביר את תושבי רחמה לשגב שלום. אך התושבים מבקשים להישאר במקומם כיישוב חקלאי, או להיכלל כשכונה חקלאית ביישוב ירוחם, עמה התפתחו קשרים טובים ובעבר ניסה ראש העיר לקדם קליטתם בעיר. אם המדינה תסרב, תושבי רחמה מבקשים שהמעבר למקום אחר ייקבע בהתייעצות עמם. שלושה מפגשים התקיימו עם התושבים ועם ארגון "מחויבות" מירוחם, במסגרת סדנה בה השתתפו 20 איש. במפגש הראשון, למדו המשתתפים כיצד פועלת מערכת התכנון; במפגש השני, התוודעו התושבים לתוכנית המתאר למטרופולין באר שבע וניתחו את השלכותיה; במפגש השלישי, עסקו המשתתפים בפתרונות תכנוניים אפשריים שיאפשרו אינטגרציה של שתי הקהילות: רחמה וירוחם.

1.2.2 פרסומים וחומרי הסברה

(1) נייר עמדה בנושא קידום ההכרה בכפרים הבלתי מוכרים

בנובמבר 2007, הושלם נייר מדיניות בנושא הכרה ושוויון זכויות לכפרים הלא-מוכרים בנגב. המסמך כולל רקע היסטורי והמצב בהווה, לרבות מדיניות המדינה לאורך השנים, בנושא ההכרה התכנונית והטיפול בתביעות הבעלות על הקרקע. כמו כן, כולל המסמך המלצות לשינוי מדיניות בנושא זה. הפעילות הציבורית סביב המסמך כללה מפגשים עם שר השיכון דאז מאיר שטרית, ובהמשך עם מי שהיום עומד בראש הרשות החדשה שהוקמה לצורכי טיפול בסוגיה הבדואית, מר יהודה בכר. כמו כן, נערך דיון בשולחן עגול בנושא.

(2) נייר המדיניות בנושא "עקרון השוויון וסוגיית הייצוג ההולם במערכת התכנון בישראל"
המסמך הוכן על ידי *במקום* והמרכז הערבי לתכנון אלטרנטיבי, ועוסק בסוגיית הייצוג ההולם של האוכלוסייה הערבית במוסדות התכנון בישראל. הנייר מציג בעיות וכשלים בכל הנוגע לנושא זה, ומתווה הצעות לפתרונם, בכלל זה הצעה לתיקון חוק התכנון והבנייה. הפרק הראשון במסמך דן במבנה של מערכת התכנון ובעיותיו, ומציע דרכים לתיקון העיוות שביחסי הכוח בהקשר זה בין השלטון המרכזי, השלטון המקומי ונציגי החברה האזרחית; הפרק השני עוסק בדרך מינויים של חברים במוסדות התכנון ולתת-הייצוג של האוכלוסייה הערבית במוקדי קבלת החלטות, ומציע דרכים לשיפור המצב; הפרק השלישי דן בייצוג של האוכלוסייה הערבית בגופי התכנון במסגרת שירות המדינה, שליד מוסדות התכנון.

מחקר הערכה על פעילות במקום בקאסר אל סר

פעילות עמותת *במקום* עם קהילת קאסר אל-סר נמשכת מזה שש שנים בשני פרקי זמן עיקריים. בתקופה הראשונה, מתחילת שנת 2001 ועד סוף שנת 2002, התרכזה הפעילות סביב קיום סדנת זכויות תכנון בכפר, ובתקופה השנייה, לאורך שנת 2005, התרכזה הפעילות בליווי מקצועי של הליך הכנת תוכנית מפורטת עבור הכפר. מחקר ההערכה נועד לצרכים פנימיים: לתיעוד, לארגון ולניתוח פעילות *במקום* ביישוב, כדי להפיק משוב ולקחים בנוגע לתוכנית, ולמדיניות העמותה בעניין פעילותה בכפרים הבדואים בנגב.

(2) דפי מידע

הכנו שני דפי מידע אשר נועדו להעמיק את המודעות לזכויות תכנון בקרב קבוצות אוכלוסייה מוחלשות, בכלל זה האוכלוסייה הבדואית, ולעודדן למעורבות ולמיצוי זכויותיהן בתהליכי התכנון. הדף הראשון מגדיר מושגים בסיסיים בתכנון ומסבירם בשפת יומיום למי שאינו איש מקצוע ועומד מול עולם מונחים זר ושפה תכנונית, המדירה אותנו למעשה מהתהליך התכנוני. הדף השני מספק מידע מעשי ובסיסי כיצד להגיש התנגדות תכנונית וכולל הפניה לארגונים בהם ניתן להיעזר.

(3) חוברת בנושא שיתוף ציבור בהליכי תכנון ביישובים הבדואים

החוברת נועדה לסייע לאנשי מקצוע העומדים לתכנן בכפרים בדואים, להבין את הצרכים, הדילמות והמורכבות הכרוכים בתהליך שיתוף הציבור בקרב אוכלוסייה זו, כפי שהם עולים מניסיונה המצטבר של *במקום*. כתיבת החוברת לוותה בסדרת מפגשים ודיונים עם אורחים-מומחים בתהליכי שיתוף ציבור, בכלל זה אנשי אקדמיה, מתכננים העוסקים בשיתוף ציבור בקרב הבדואים, נציגים ואנשי מקצוע מקרב הקהילה הבדואית, וכן חוקרים המתמחים בשאלות של זכויות חברתיות, רב תרבותיות, ותיאוריות חברתיות הרלוונטיות לאופי היחסים בין המתכנן ל"מתוכנן". החוברת הושלמה בדצמבר 2007, ובימים אלה, היא מתורגמת לערבית.

1.2.3 דיונים

(1) כנס בינל' בנושא: זכויות תכנון – חברה אזרחית מול ממשד

קיימנו, בשיתוף עם המרכז הערבי לתכנון אלטרנטיבי, כנס בן יומיים, בו השתתפו 2 מרצים אורחים מחו"ל – אדריכל טדי קרוז ומתכנן ערים מייקל אדוארדס, מרצים אורחים מהאקדמיה, חבר כנסת דב חנין, נציגי ארגוני חברה אזרחית, פעילים חברתיים ואנשי ממשד. היום הראשון התקיים בתל אביב ועסק בתיאוריה ובפרקטיקה של יחסי חברה אזרחית וממשד. היום השני התקיים ביפו, בשיתוף עם הועדה העממית של ערביי יפו. יום הכנס ביפו החל בסיור באזור הצמוד לחוף, אשר עובר תהליך של ג'נטריפיקציה. לאחר מכן, החל דיון במצבם של ערביי יפו, ובשאלות של דיור בר השגה.

(2) שולחן עגול: קידום ההכרה והכפרים הבלתי מוכרים בנגב

במסגרת הכנס השנתי של איגוד המתכננים קיימנו שולחן עגול, בו לקחו חלק הממונה על מחוז דרום דודו כהן, מהנדס אבו בסמה מוטי לבן, מי שהיה בעבר ראש מנהלת הבדואים דודיק שושני וראש ועד הכפר אבו תלול עטייה אל עאסם ופארס עובאייד. הנחה את הדיון, אלי אילן.

(3) ייצוג הולם לאוכלוסייה הערבית במוסדות התכנון – דיון בכנסת: יו"ר ועדת הפנים של

הכנסת, ח"כ אופיר פז פינס וח"כ חנא סוויד ניאותו להוביל את הצעת החוק בנושא הייצוג ההולם לאוכלוסייה הערבית במוסדות התכנון. 16 חברי כנסת חתמו על הצעת החוק, בכלל זה, ממפלגות העבודה, הליכוד, דגל התורה, ש"ס, מרץ, והמפלגות הערביות. ההצבעה בקריאה טרומית נדחתה לאור החלטתה של ועדת השרים לענייני חקיקה שלא לתמוך בהצעת החוק. למרות הדחייה בוועדת השרים, החליט יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה בכנסת לייחד דיון לנושא. במסגרת הדיון, הוצג נייר המדיניות והתקיים דיון ער, במסגרתו חברי הכנסת אופיר פינס וחנא סוויד הביעו את מחויבותם לקידומו.

(4) כנס בנושא סוגיות תכנוניות בשכונות מזרח ירושלים

הכנס התקיים במרכז נוטרדאם, בירושלים, בהשתתפות כ-120 איש, בכלל זה, תושבים פלסטינים ממזרח העיר: אנשי מקצוע ותושבי שכונות. בין הדוברים היו אנשי מקצוע פלסטינים וישראלים, אנשי ממשד ישראלים, תושבים פלסטינים, אנשי תקשורת ונציגי במקום. הדיון נסב על אופני ההתייחסות לתכנון ודפוסי התכנון המתקיימים בעיר המזרחית.

1.2.4 קמפיין בנושא הכפרים הבדואים הלא-מוכרים בנגב

בנובמבר 2007, ערכנו קמפיין פרסומי ותקשורתי לקידום ההכרה בכפרים הבדואים הלא מוכרים בנגב. הקמפיין הפרסומי כלל מודעות בעיתון הארץ, תשדיר רדיו ותשדירי אינטרנט באתרי Ynet והארץ. לקראת השקת הקמפיין, קיימנו סקר דעת קהל ובימים אלה נקיים סקר שני על מנת לעמוד על עמדות הציבור בנושא ומידת החשיפה לקמפיין. הקמפיין נערך

בשיתוף עם המרכז הערבית לתכנון אלטרנטיבי והמועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים.
הקמפיין התקשורתי שהתלווה לקמפיין הפרסומי כלל כתבות ומאמרים רבים בעיתונות
הכתובה ובטלוויזיה.

דוח על תרומות משגרירות

זהות נותן התרומה	סכום התרומה	מטרת התרומה או ייעודה	התנאים לתרומה, אם יש כאלה
שגרירות הולנד	458,038 ש"ח	פעילות חינוכית וציבורית לקידום זכויות תכנון	אין
הקהילה האירופית	676,426 ש"ח	קידום זכויות תכנון של מיעוטים בחברה הישראלית	אין
שגרירות בריטניה	253,582 ש"ח	סקר על המצב התכנוני של הכפרים הפלסטינים בשטח C	אין
שגרירות דנמרק	238,707 ש"ח	קידום תכנון בשכונות הפלסטיניות במזרח ירושלים	אין